

POLOZAPOMENUTÉ

VÁLKY

VLADIMÍR NÁLEVKA

STALINOVA HRA O ZEMI JITŘNÍ SVĚŽESTI

KOREJSKÁ VÁLKA 1950-1953

STALINOVA HRA O ZEMI JITŘNÍ SVĚŽESTI

KOREJSKÁ VÁLKA
1950-1953

VLADIMÍR NÁLEVKA

STALINOVA HRA O ZEMI JITŘNÍ SVĚŽESTI

KOREJSKÁ VÁLKA
1950-1953

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita v Liberci)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF ZČU, Katedra historických věd)

prof. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D. (Ústav historických věd,
Univerzita Pardubice)

Copyright © Vladimír Nálevka – heir, 2008, 2022

Cover © Jiří Arbe Miňovský, 2022

Drawings © Martin Ďásek, 2022

Photos © archiv autora, Library of Congress, National Archives and
Records Administration, Naval History and Heritage Command, New
York Public Library, Wikimedia Commons, 2022

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2008, 2022

ISBN 978-80-278-0077-3 (print)

ISBN 978-80-278-1192-2 (ePub)

ISBN 978-80-278-1193-9 (mobi)

ISBN 978-80-278-1194-6 (pdf)

OBSAH

Úvod	7
Studená válka	11
Občanská válka v Číně	19
Korea na přelomu 19. a 20. století	25
Čas emancipace	30
Směrnice Národní rady pro bezpečnost č. 68 (NSC 68)	38
Maova návštěva Moskvy	41
V předvečer konfliktu	47
Agrese	51
První nasazení Američanů	59
Stalinova kritika Klementa Gottwalda	64
Operace Chromite – vyloďení u Inčchonu	69
Stalinův nátlak na Mao Ce-tunga	77
Překročení 38. rovnoběžky	80
Čínská intervence	87
Diplomatické intermezzo	95
Čínský příval	99
Schůzka Truman – Attlee ve Washingtonu	107
Čínská novoroční ofenziva a Ridgwayovy protiofenzivy	112
Moskevská schůzka	116
Odvolání generála MacArthura	119
Aktivita senátora McCarthyho	123
Čínská jarní ofenziva	126
Mírová smlouva s Japonskem	131
První pokus o uzavření příměří	137

Sovětské letci v Koreji	142
Československo a Severní Korea	146
Obranná linie „Jamestown“	151
Operace Uškrcení	154
Československá vojenská polní nemocnice	161
Propagandistické kampaně proti „severoamerickým agresorům“	164
Změna v Bílém domě	168
Váleční zajatci	171
Stalinova smrt	178
Nadějné vyhlídky	186
Poslední boje	191
Podpis příměří	194
Výměna zajatců	198
Československá přítomnost na linii příměří	201
Ženevská konference	204
Důsledky pro mezinárodní dění	210
Rozdílné cesty dvou korejských států	217
Přílohy	221
Zpráva ČTK z 27. června 1950	222
Z paměti N. S. Chruščova	224
Vítězslav Nezval: Zpěv míru (úryvky)	226
Ivan Skála: Země – Bohatýr	228
Pavel Kohout: Korejská vteřina	231
Rezoluce Rady ministrů SSSR z 19. března 1953	233
Dohoda o příměří v Koreji (27. července 1953)	243
Jaromír Švamberský: Nasazen v Koreji	247
Chronologie vybraných událostí	250
Prameny a literatura	254

ÚVOD

V Evropě byla hraniční linie studené války pevně vymezena vznikem dvou německých států v roce 1949, ale v ostatních částech světa byly její kontury pohyblivé a často i velmi nezřetelné. Dekolonizační proces a výrazná labilita nově emancipovaných zemí vytvářely prostor pro mocenské soupeření Spojených států amerických a Sovětského svazu, přičemž existence jaderného patu iniciovala řadu zástupných konfliktů lokálního charakteru. Jedním z nich byla i korejská válka z let 1950–1953.

Sovětský svaz využil svého vítězství ve druhé světové válce k částečnému návratu k imperiálním hranicím carského Ruska. Zatímco Stalinův průnik do střední a jihovýchodní Evropy byl úspěšný a vyvrcholil ve vytvoření soustavy vazalských států na západní hranici SSSR, tlak na Turecko a Írán – jehož motivem byla snaha zmocnit se části jejich území – narazil na silný odpor anglosaských mocností, které Moskvu posléze donutily k ústupu. Na Dálném východě Stalin usiloval o získání oněch teritorií a mocenských pozic, které Rusko ztratilo po prohrané válce s Japonskem v roce 1905, což znamenalo navrácení Sachalinu a Kurilských ostrovů, potvrzení statutu Mongolské lidové republiky, výsadní právo kontroly Východočínské a Jihomandžuské železnice a přístavů Port Arthur a Dalnij (Dairen). Své záměry podpořil vyhlášením války

japonskému císařství 8. srpna 1945 a následnou okupací požadovaných teritorií. Nároky vůči Číně byly potvrzeny v sovětsko-čínské smlouvě, kterou Moskva podepsala s Čankajškovou vládou 14. srpna 1945.

Po stabilizaci sil v Evropě se pozornost sovětské zahraniční politiky – v souvislosti s vítězstvím čínských komunistů v občanské válce – obrátila k východní Asii, kde Mao Ce-tungova revoluční strategie nabídla Stalinovi nové možnosti pro jeho expanzivní politiku. V tomto politicko-mocenském kontextu se od konce druhé světové války vyvíjela i tzv. korejská otázka, která nakonec vyústila v krvavý válečný konflikt.

V části české veřejnosti stále přežívá tradiční interpretace vzniku této války, podle které mírumilovná Korejská lidově demokratická republika byla zákeřně přepadena jihokorejskou armádou, podporovanou Spojenými státy. Opak byl pravdou. Komunistická propaganda ostatně záměrně dezinterpretovala celý průběh ozbrojeného střetu, a skutečně se jí podařilo vytvořit mylný obraz válečných událostí, který byl zcela v rozporu se skutečností. Po roce 1989 padl informační monopol KSČ, a tak se postupně objevily domácí i zahraniční odborné práce, které – s využitím nových pramenů, především z ruských archivů – odmítly dosavadní, fakticky neostalinské hodnocení korejské války. Nicméně tyto poznatky se ještě zcela neprosadily v soudobém historickém povědomí české společnosti a zejména starší generace – jak ostatně potvrdil nedávný sociologický výzkum – se jen obtížně rozchází s léty zafixovaným viděním blízké i vzdálené minulosti.

Ve stručné historiografii korejské války je nutné uvést především severoamerickou literaturu. Již v roce 1952 vydal J. F. Stone monografii s názvem *The Hidden History of the Korean War, 1950–1951* (Boston, 1952). Zpřístupnění pramenů Trumanovy a Eisenhowerovy administrativy iniciovalo vznik poměrně velkého

množství kvalitních publikací, například Williama Stuecka (*The Korean War: An International History*, 1995), Melvyna P. Lefflera (*A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*, 1992) či Michaela J. Hogana (*Cross of Iron: Harry S. Truman and the Origins of the National Security State, 1945–1954*, 1998). Rolí OSN v korejském konfliktu se zabývaly texty Yoo Tae-hoa (*The Korean War and the United Nations*, 1965) a Sydney Baileyho (*The Korean Armistice*, 1992). Základní přehled vojensko-politických události přinesly práce Maxe Hastingse (*The Korean War*, 1987), Calluma A. MacDonalda (*Korea: The War before Vietnam*, 1986) a Briana Catchpola (*The Korean War 1950–1953*, 2000; česky vyšlo pod názvem *Korejská válka 1950–1953*, 2003). Velkou pozornost věnovala americká literatura jednotlivým politickým a vojenským osobnostem, které se angažovaly ve válečném dění na Dálném východě, a samozřejmě i detailnímu průběhu jednotlivých bojových operací. (Přehled relevantních titulů uvádí Allan R. Millett ve své studii *The Korean War: A 50 – Year Critical Historiography*, in: *The Journal of Strategic Studies*, 2001, No. 1, s. 189–224.)

Zásadní význam mělo otevření ruských archivů, jejichž fondy – zvláště záznamy rozhovorů či přepisy telegramů mezi sovětskými, čínskými a severokorejskými představiteli – významně přispěly k poznání Stalinova podílu na vzniku korejské války. V tomto ohledu nelze pominout rozsáhlou edici dokumentů k dějinám studené války v Asii, připravenou v roce 1995 Jamesem G. Hershbergem, která přináší dosud neznámé prameny k sovětsko-čínským a sovětsko-korejským vztahům, jakož i zasvěcené studie Kathryn Weathersbyové, Jevgenije Bajanova, Alexandra Mansourova, Chen Jiana, Vladimíra Zuboka a dalších.

Tyto nové poznatky se již objevily i v knižních publikacích Richarda C. Thorntona (*Odd Man Out: Truman, Stalin, Mao, and the*

Origins of the Korean War, 2000) a A. V. Torkunova. (*Zagadočnaja vojna: Korejskij konflikt 1950–1953 godov*, 2000.) Také i do češtiny přeložená výtečná práce Vojtěcha Mastného *Studená válka a sovětský pocit nejistoty 1947–1953. Stalinova léta* (2001) posunula s pomocí ruské dokumentace dosavadní hranice našeho poznání této kapitoly nejnovějších dějin.

Přínosem jsou i nedávno publikované studie českých autorů V. Piláta, M. Píši a P. Janečka, které obsáhle zdokumentovaly československý podíl na dění v Koreji ve válečném čase.

Záměrem autora této knihy bylo informovat českého čtenáře především o politickém pozadí korejské války, o roli J. V. Stalina v tomto konfliktu a v neposlední řadě i o československo-severokorejských vztazích ve válečném období. Vojenským operacím je věnován jen nezbytný prostor, nutný k pochopení celkového vývoje války.

STUDENÁ VÁLKA

Porážka mocností Osy uvolnila soudržnost antifašistické koalice a dříve potlačované rozpory získaly charakter otevřených konfliktů. Předně se prosadily dvě supervelmoci – Spojené státy a Sovětský svaz, které zásadním způsobem ovlivňovaly poválečné dění. Původní představa amerického prezidenta Franklina Delano Roosevelta o společné odpovědnosti vítězné aliance vůči těžce vybojovanému míru se střetla s geopolitickou konstantou bipolárního světa a zájmových sfér. Anglosaské mocnosti se znepokojením sledovaly teritoriální expanzi Sovětského svazu a jeho úsilí o výlučnou kontrolu východní Evropy. Nebylo náhodné, že první větší třecí plochy mezi bývalými spojenci se objevily v Polsku, Bulharsku a v Rumunsku. Moskva se zase obávala jaderné převahy Američanů, přičemž si uvědomovala zásadní rozpor mezi svými ambicemi a reálnými možnostmi válkou zničené země.

Josif Stalin založil svou ofenzivní strategii na několika – jak se později ukázalo – mylných předpokladech: především spolehal na oživení amerického izolacionismu s totálním nezájmem Washingtonu o poválečnou Evropu, dále se domníval, že Velká Británie bude respektovat dohodu z října 1944 o rozdělení sfér vlivu v jihovýchodní části starého kontinentu, a konečně v oblasti ekonomiky zjevně podcenil změny, které v průběhu války

STALINOVA HRA O ZEMI JITŘNÍ SVĚŽESTI

kvalitativně proměnily kapitalistický hospodářský systém. V této souvislosti také předpokládal, že obě západní mocnosti budou i nadále souhlasit s jeho dominantní pozicí ve střední a východní Evropě.

Americký prezident Harry S. Truman.

Rooseveltova administrativa po konferenci v Teheránu na sklonku roku 1943 skutečně akceptovala protektorskou roli Sovětského svazu v tomto teritoriu, které z hlediska národní bezpečnosti nebylo na předních místech aktuální rizikové škály Washingtonu. Prezident Harry Truman – na rozdíl od svého předchůdce – si byl ovšem dobře vědom nebezpečí sovětského mocenského tlaku, ale ani on neměl zpočátku politickou vůli a zájem se ve východoevropském prostoru výrazně angažovat. Následné poznání Spojených států, že Moskva kategoricky trvá na principu monopolního ovládnutí celé této oblasti a že je připravena riskovat i politickou roztržku, nesporně přispělo k rychlé korozi válečného svazku. Obdobný efekt měly i tenze v německé a polské otázce. Vzestupná křivka krizových situací v dalších neuralgických bodech světové politiky vedla ke vzniku a rozšíření studené války.

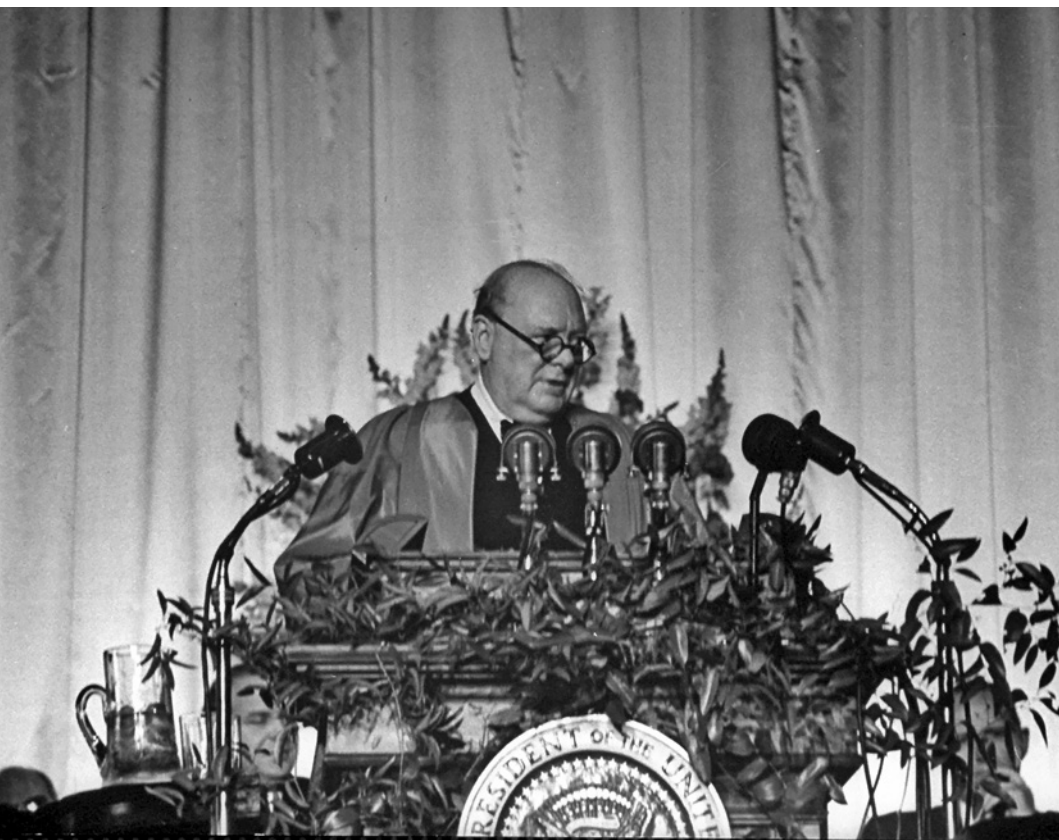
Truman již počátkem roku 1946 zpochybnil výsledky konference v Postupimi, v Řecku se schylovalo k občanské válce, pokračoval sovětský spor s Tureckem o kontrolu úžin, kulminovala íránská krize, v níž Moskva koketovala s ideou separace ropného severu monarchie. Stalinův projev z 9. února 1946, v němž ostře napadl Spojené státy a Velkou Británii, signalizoval návrat k mentalitě obklíčené pevnosti se syndromem stálého protivníka. Nesmělé náznaky politického a kulturního liberalismu v závěrečné fázi války byly záhy odplaveny novou vlnou represí.

V této politické situaci silně zapůsobilo vystoupení Winstona Churchilla v severoamerickém Fultonu dne 5. března 1946. V „brilantní kaskádě slov“ obvinil Sovětský svaz z totalitních praktik a z vměšování do vnitřních záležitostí států střední a jihovýchodní Evropy. Pronesl mimo jiné i onu klasickou metaforu o železné oponě, „spuštěné napříč kontinentem“, a vyzval obě anglosaské demokracie k vytvoření pevného svazku, schopného čelit sovětské hrozbě. Churchillův apel rezonoval v množství konkrétních akcí,

STALINOVA HRA O ZEMI JITŘNÍ SVĚŽESTI

například ve stuttgartském projevu státního tajemníka J. Byrnesa v září 1946, ale především bylo důležité, že zcela souzněl s názory, které se začaly prosazovat v severoamerickém prostředí.

Ještě před Churchillovým projevem – 22. února 1946 – adresoval velvyslanec Spojených států v Moskvě George F. Kennan státnímu departamentu kritickou analýzu sovětské politiky. V obsáhlé depeši o 8000 slovech zdůraznil, že trvalým cílem světového

Projev Winstona Churchilla v americkém Fultonu 5. března 1946.

komunistického hnutí je i nadále konečná porážka kapitalistického systému. Spojené státy by proto neměly důvěřovat proklamované tezi o možnosti mírového soužití, neboť „Rusko zamýšlí zničit harmonii naší společnosti“. Dále upozornil nejen na význam „hlubokého a mohutného proudu ruského nacionalismu“, ale i na nesporně subverzivní vliv bolševické ideologie v hospodářsky a politicky labilních státech. Při globálním charakteru sovětské expanze může být jediným účinným prostředkem obrany energický protitlak, cílevědomě uplatňovaný v „celé řadě zeměpisných a politických bodů“. V krystalicky čisté podobě byla Kennanova politická filozofie formulována ve známém článku *Příčiny sovětského chování*, který pod šifrou „X“ publikoval v létě 1947 prestižní časopis *Foreign Affairs*. Autor vyzval Spojené státy, aby „maximálně vystupňovaly zatížení, které bude znesnadňovat prosazování sovětské politiky, aby tak byl Kreml nucen k mnohem větší umírněnosti, než jakou projevuje v posledních letech. Jedině tak mohou být podpořeny tendence, které nakonec povedou buď ke zhroucení, nebo k postupnému rozmělnění sovětské moci“.

Tyto Kennanovy úvahy se posléze staly východiskem při tvorbě nové strategické koncepce americké zahraniční politiky – doktríny zadržování komunismu. V konkrétní politické praxi byly Spojené státy konfrontovány s ideově-politickou výzvou Sovětského svazu. Stalin skutečně spoléhal na destruktivní sílu poválečné hospodářské krize, která měla podle jeho představ vytvořit vhodný prostor pro ofenzivu revoluční levice.

Sled událostí urychlila řecká a turecká krize. Velká Británie neunesla dvojnásobnou tíhu domácích hospodářských obtíží a mnohostranné mocenské angažovanosti a v zimě 1946–1947 zkolabovala. Ve dnech 20. až 22. února 1947 učinila britská labouristická vláda tři zásadní rozhodnutí – o přerušení vojenské a ekonomické pomoci legitimní řecké vládě v probíhající občanské

válce, dále o předání odpovědnosti v Palestině do rukou OSN a posléze i o konečném odchodu z Indie.

Po britské nótě, ve které bylo stručně oznámeno, že k 31. březnu 1947 zastaví vláda Jeho Veličenstva hospodářskou a vojenskou pomoc Řecku i Turecku, jednala na sklonku února o vzniklé situaci špička amerického státního departmentu. Výsledná dohoda doporučila Trumanovi podpořit v Kongresu žádost o poskytnutí pomoci Řecku a Turecku. Souběžně bylo rozhodnuto, že prezidentovo vystoupení bude mít obecný rozměr podpory všem svobodným vládám, které jsou ohroženy komunistickou agresí.

Po pečlivé stylistické přípravě se 12. března 1947 obrátil prezident Harry Truman na 80. Kongres USA s konkrétní představou

*Prezident Truman hovoří v Kongresu
o potřebě pomoci Řecku a Turecku.*

americké role ve světovém dění. „Myslím, že Spojené státy jsou povinny podpořit svobodné národy odolávající pokusům ozbrojených menšin usilujících o jejich podrobení nebo vzdorující tlakům přicházejícím zvenčí. Myslím, že jsme povinni pomoci svobodným národům vytvářet svůj osud vlastníma rukama. Myslím, že naše pomoc musí spočívat především v ekonomické a finanční podpoře, která je nezbytná pro dosažení jejich hospodářské stability, a tudíž i vyrovnaného politického života.“ Poté prezident požádal Kongres o souhlas s poskytnutím finanční pomoci Řecku a Turecku. Zákonodárny sbor Trumanovu předlohu schválil a 22. května ji prezident signoval. V tomto momentu byla poprvé realizována nová politická koncepce Spojených států – Trumanova doktrína –, jejíž obsahové jádro spočívalo v Kennanově tezi o zadržování komunismu. V plné míře se pak tato doktrína realizovala v tzv. Marshallově plánu hospodářské pomoci z června 1947. Obnovená stabilita evropské ekonomiky měla být bezpečnou hrází proti hladu, bídě, zoufalství a sociálnímu chaosu, které „učinily společnost zranitelnou a vhodnou pro zneužití jakýmkoli totalitním hnutím“.

Obavy o bezpečnost Evropy vzrostly v čase sovětské blokády Západního Berlína v druhé polovině roku 1948 a v prvních měsících následujícího roku. Výsledkem této krize bylo vytvoření obranné aliance – Severoatlantického paktu (NATO), jejíž ustavující listina byla podepsána 4. dubna 1949. Signatáři této tzv. Washingtonské smlouvy se zavázali „hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu“.

V čase vzniku severoatlantické koalice disponovaly její ozbrojené síly necelými dvaceti divizemi a nedostatečně vyzbrojenými zálohami. Prezident Truman předložil již 25. července 1949 Kongresu návrh rozsáhlého zbrojního programu Spojených států, který by „učinil sovětskou agresi příliš hazardní“. Kongres původně

STALINOVA HRA O ZEMI JITŘNÍ SVĚŽESTI

uvažoval o možné redukci předpokládaných výdajů, jejichž výše jen v prvním rozpočtovém roce dosáhla 1,5 miliardy dolarů, ale po srpnovém pokusném výbuchu sovětské jaderné bomby v kazašské stepi schválil prezidentův zbrojní program v původním rozsahu. Trvalý vzestup potenciálu konvenčních zbraní předpokládal i dokument státního departmentu z dubna 1950 s kódovým označením NSC 68, jehož domněnky potvrdila i červnová agrese Korejské lidově demokratické republiky vůči jihokorejskému státu.

Prezident Truman podepisuje v Oválné pracovně Bílého domu tzv. Washingtonskou smlouvu, zakládající dokument Severoatlantické aliance.

OBČANSKÁ VÁLKA V ČÍNĚ

Druhá světová válka ovlivnila i vnitropolitické dění v Číně. Japonská agrese dočasně utlumila vleklý občanský konflikt mezi Čínskou národní stranou (nacionální politická strana založená roku 1912, po porážce Japonců do roku 1949 vládnoucí strana, tzv. Kuomintang) a komunisty. Někdejší spojenci se rozešli na sklonku dvacátých let, kdy vůdčí představitel Kuomintangu Čankajšek *de facto* inicioval první občanskou válku mezi tzv. nacionalisty a komunistickou stranou. Společný protivník přiměl sice Čankajška k vyslovení souhlasu s dohodou o jednotné frontě odporu, ale i v této mezní situaci sledoval Kuomintang vlastní zájmy a tíhu boje s Japonci nesla Maova Rudá armáda. Její oporou byla tzv. Pohraniční oblast v severní Číně, kde se již v průběhu válečného konfliktu vytvářely základy komunistické moci.

O Čínu jevil trvalý zájem Američané. V jejich plánech na po-válečné uspořádání světa hrála důležitou roli v připravovaném velmocenském direktoriu „čtyř policistů“, které mělo být garantem míru. Americká administrativa pozorně sledovala vnitřní poměr sil a podporovala, i když nikoliv bezvýhradně, Čankajškův režim. Perspektivně uvažovala o ustavení koaličního kabinetu.

Rozhodujícím faktorem dalšího vývoje byla porážka mocností fašistické Osy, kdy obsazení Mandžuska sovětskou armádou v srpnu

STALINOVA HRA O ZEMI JITŘNÍ SVĚŽESTI

1945 prohloubilo vazby mezi Moskvou a čínskou levicí. V okamžiku japonské kapitulace kontrolovali komunisté značnou část severní Číny a lidnatého údolí řeky Jang-c'. Většina jednotek Kuomintangu se v této době nacházela v severozápadních a jihozápadních provinciích, daleko od klíčových center země. Američané proto urychleně

Mao Ce-tung a Čankajšek v září 1945 připíjejí na vítězství nad Japonskem. Křehké příměří mezi komunisty a Kuomintagmem však mělo jen krátkého trvání.

vybudovali letecký most pro přesun Čankajškových divizí na východní pobřeží a námořní pěchota Spojených států pak obsadila důležité přístavy a strategické komunikační uzly.

Čankajšek opět připravoval ozbrojenou konfrontaci s komunisty, ale Američané, kteří si byli vědomi celkové slabosti Kuomintangu, zprostředkovali mezi oběma stranami politický dialog. Jeho výsledkem byla kompromisní dohoda z 10. října 1945 o svolání reprezentativního Politického poradního shromáždění. Přes oboustranný závazek, „vyhnout se stůj co stůj“ ničivé občanské válce, narůstaly mezi vojenskými složkami obou politických seskupení ozbrojené srážky. Akce místního charakteru přerostly v listopadu 1945 v rozsáhlé bojové operace. O Číně se přirozeně diskutovalo i na moskevské konferenci ministrů zahraničí „velké trojky“ v prosinci 1945. Její výsledné komuniké zdůraznilo mj. společný zájem na vytvoření sjednocené a demokratické Číny a potvrdilo i závazek velmocí o nevměšování. Sovětský svaz a Spojené státy se dohodly o stažení svých okupačních jednotek. (Sověti opustili Mandžusko v květnu 1946, Američané zůstali v Číně – vzhledem ke své podpoře Kuomintangu – až do roku 1949.)

Z podnětu moskevské konference bylo na počátku roku 1946 obnoveno jednání mezi Kuomintangem a komunisty. Trvalým problémem byla zásadní neochota komunistů připustit na svém území kontrolu národní vlády Kuomintangu. Přesto se 10. ledna 1946 podařilo dosáhnout dohody o zastavení vojenských akcí na celém území Číny. Současně začala v Čchung-čchingu pracovat Politická poradní konference, která rozhodla o svolání Národního shromáždění a přijala zásady nového ústavního systému na bázi Sunjatsenových principů „lidového blaha“. (Sunjatsen založil v roce 1912 Čínskou národní stranu a formuloval také její tři základní programové body, tj. nacionalismus, demokracii a sociální reformy.)

Představa politického smíru se však rozcházela se skutečností a obě rozhodující síly čínského politického spektra odmítaly přistoupit na trvalý kompromis. Nacionalisté využili odchodu sovětských oddílů a vystupňovali tlak v Mandžusku, přičemž komunisté zaujali silně rezervované stanovisko vůči myšlence koalice s Kuomintangem. V červnu 1946 Čankajšek překročil svůj Rubikon a rozsáhlou ofenzivou proti severním provinciím zahájil třetí občanskou válku. Pro další vývoj konfliktu bylo důležité, že komunisté udrželi své pozice v severovýchodní Číně, která byla spojnici se Sovětským svazem. Stalinovo rozhodnutí o předání ukořistěného japonského válečného materiálu čínské Lidové osvobozené armádě znamenalo v této chvíli významnou pomoc, která alespoň částečně paralyzovala americké vojenské dodávky Čankajškovi.

Přelom let 1948–1949 se stal časem rozhodnutí. Těžiště bojů se přesunulo do střední a východní Číny. Po pádu Pekingů dne 31. ledna 1949 se vojensko-politická strategie Kuomintangu zcela zhroutila. V noci na 21. dubna 1949 překročily útvary Lidové osvobozené armády na široké frontě řeku Jang-c' a během jarních a letních měsíců obsadily celou severozápadní a střední Čínu. Souběžně s vojenskými operacemi pokračovala i výstavba nové politické struktury. Komunisté ovládali rozsáhlou škálu závislých organizací – odborové svazy, různé rolnické organizace, mládež a další seskupení. Od 21. do 30. září zasedalo v Pekingů Lidové politické shromáždění, které schválilo základní dokumenty revoluční moci – organizační statut, zákon o vzniku nové ústřední vlády a tzv. Společný program Lidového politického poradního shromáždění. V čele vlády stanul Mao Ce-tung. Dne 1. října 1949 bylo na masovém shromáždění v Pekingů vyhlášeno založení Čínské lidové republiky. Vzápětí ji uznal Sovětský svaz a jeho satelity.

Mao Ce-tung 1. října 1949 vyhláší vznik Čínské lidové republiky.

Stalinovy vztahy s čínskými komunisty nebyly bez problémů. Na jedné straně podpořil jejich boj s Kuomintangem, ale na druhé straně Maovi příliš nedůvěřoval. Pokládal ho za „margarínového“ komunistu, který má daleko ke skutečnému bolševickému vůdci. Politické dění v Číně totiž neodpovídalo leninsko-stalinským teoriím o klíčové roli dělnické třídy v proletářské revoluci. Oporou a zázemím čínské komunistické levice bylo rolnictvo a také jejich agrární politika za občanské války silně rezonovala – v polofeudálních podmínkách země – mezi masou rolnického obyvatelstva. Navíc vývoj čínského komunistického hnutí probíhal od třicátých let zcela autonomně, bez většího vlivu Kominterny, a Stalin byl tradičně opatrný k politickým aktivitám, které nemohl osobně

ovlivňovat a kontrolovat. Také jeho vztah vůči občanské válce, bez ohledu na poskytnutou pomoc komunistickým jednotkám, byl rezervovaný a Moskva udržovala kontakt s oběma stranami. *De facto* souhlasila jak s koaliční vládou, tak případným rozdělením země. Situace se ovšem změnila po lednu 1949, kdy Stalin odmítl – po výměně telegramů s Mao Ce-tungem – Čankajškovu žádost a zprostředkování míru a zcela jednoznačně podpořil komunistickou vojensko-politickou ofenzivu. K ověření reálného poměru sil byla do Maova hlavního stanu v Si-paj-pcho v provincii Che-pej vyslána tajná mise vlivného člena politbyra Anastase Mikojana, která potvrdila dominantní roli komunistických ozbrojených sil. Ve zbývajících měsících občanské války se Moskva netajila svojí podporou Mao Ce-tunga, i když Čína stále ještě nepatřila k jejím politickým prioritám. Změnu přinesla až korejská válka.

KOREA NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Korejský poloostrov po celá staletí náležel do čínského civilizačního a vazalského okruhu, ale o jeho kontrolu usilovalo i Japonsko, které zejména v poslední třetině 19. století těžilo z hospodářského a politického úpadku Říše středu. V roce 1893 vypuklo v Koreji velké rolnické povstání, vedené militantní náboženskou sektou tonghaků, a vládnoucí elita rodu Min se v červnu 1894 obrátila na Peking se žádostí o vojenský zásah. Čína okamžitě reagovala a vyslala do Země jitřní svěžesti své jednotky, ale prakticky současně se v Inčchonu vylodil i japonský expediční sbor. Tokijská vláda hraběte Itóa Hirobumiho (1841–1909) doporučila Soulu reorganizovat státní administrativu a zavést pořádek v daňovém systému. Reformní plán předpokládal společnou čínsko-japonskou kontrolu. Čína interpretovala tento návrh jako záměrné ohrožení svých suverénních práv v Koreji a tokijskou iniciativu kategoricky odmítla. Císařský kabinet ovšem prohlásil, že neodvolá námořní pěchotu z Koreje, dokud nebudou realizovány doporučené reformy. Čínskému vyslanci japonský ministr zahraničí Mucuo autoritativně oznámil: „Bude-li to situace vyžadovat, může naše vláda jednat samostatně. Nebudeme se vás prosit o dovolení.“

Dne 20. července předal japonský vyslanec korejské vládě ultimátum požadující okamžité stažení čínských vojsk z poloostrova. Aniž by vyčkali odpovědi, obsadili Japonci o tři dny později královský palác v Soulu, zatkli a uvěznili panovníka a dosadili nový kabinet, který okamžitě zrušil dosavadní vazalský vztah vůči Číně. Sebevědomé gesto bylo překročením Rubikonu a již 25. července japonské námořnictvo potopilo transportní loď s čínskými posilami do Koreje a ještě téhož dne šly ke dnu dva zastaralé čínské křižníky. Válka však byla oficiálně deklarována až 1. srpna 1894. Brzy se projevila japonská převaha jak na moři, tak na souši. Námořnictvo s vlajkou „vycházejícího slunce“ ovládlo vody Žlutého moře a jednotky generálů Jamagaty a Nodzua obsadily celý Korejský poloostrov.

V polovině října překročil Jamagata pohraniční řeku Ja-lu-tiang a začal postupovat do Mandžuska. Téměř současně se na Liaotungském poloostrově vylodil sbor maršála Oyamy a 22. listopadu se zmocnil hlavní základny čínského Severního loďstva v Port Arthuru (Lü-ta). Síly 2. polní armády se rozvinuly na Šantungském poloostrově a 12. února 1895 obsadily strategicky významný přístav Wel-chaj-wej. Poté, co se Japonci v březnu zmocnili ještě Formosy (Tchaj-wan) a Peskadorských ostrovů, požádala čínská vláda o zastavení bojů.

Po delších komplikacích byla nakonec dohoda o příměří podepsána 30. března 1895. Mírová jednání následně proběhla v japonském městě Šimonoseki. Čínu zastupoval obratný politik a diplomat Li Hung-čchuan (1824–1901). Finální smlouva byla uzavřena 17. dubna 1895. Peking musel uznat nezávislost Koreje a postoupit Tokiu geostrategicky významný Liaotungský poloostrov s přístavy Port Arthur a Dalnym, Formosu a Peskadorské ostrovy. Dále měla Čína zaplatit válečnou náhradu v neuvěřitelné výši 300 milionů taleů, tj. tehdejších 100 milionů liber.